

V. RECENZJE I NOTY RECENZYJNE

VOLUMINA CONSTITUTIONUM, t. I. 1493–1549 vol. 1: 1493–1526. Do druku przygotowali Stanisław Grodziski, Irena Dwornicka i Wacław Uruszczak, z przedmową Stanisława Płazy (5) oraz wstępem Stanisława Grodzkiego (7–40), Wydawnictwo sejmowe. Warszawa 1996, ss. 498.

Prof. Grodziski w zwartym wstępie omówił szczegółowo osiemnastowieczne *Volumina legum* wraz z inwentarzami oraz późniejsze uzupełnienia, zestawił je w osobnej tabeli, zastanowił się nad ich wartością badawczą, uzasadnił potrzebę podsumowania dorobku staropolskiego Sejmu¹, wreszcie przedstawił koncepcję nowego wydawnictwa oraz jego zasady edytorskie. Podkreślił respekt, jaki wykazał wobec publikacji przedrozbiorowej; przejawiał się on w poszanowaniu jej systematyki: „każdemu tomowi *Volumina legum* odpowiada tom *Volumina constitutum*” (40). Dla dzisiejszego czytelnika pozostaje zatem dalej aktualny układ chronologiczny owego wydania osiemnastowiecznego i jego kontynuacji, dziewiętnasto- i dwudziestowiecznej.

Wydawca zastanawia się na tym, jakie sprawy Sejm – po ukonstytuowaniu się – ujmował w formę uchwał. Znalazły się wśród nich nie tylko przywileje, statuty, akty inkorporacyjne, traktaty międzynarodowe, uniwersały, ale również „teksty, których nie da się zaliczyć do prawa polskiego” (16), akty, „których nie da się w żadnym wypadku uznać za konstytucje” (31). W tych warunkach, ustalając pojęcia statutu i konstytucji (32–37), zdecydował się ostatecznie na to, by wydrukować „możliwie pełny zbiór uchwał sejmowych, pod szeroką i ... niezbyt precyzyjną nazwą konstytucji oraz uniwersałów”. Pomiął natomiast inne akty prawne, dotyczące normalnego zarządu państwem, oraz traktaty międzynarodowe, przyjmując w razie wątpliwości interpretację rozszerzającą (38). Publikacja omawiana objęła uchwały kolejnych 32 sejmów oraz 3 sejmików generalnych, korczyńskiego, wielkopolskiego i małopolskiego (dwa ostatnie znalazły się pod jedną pozycją). Brak wskazówki, czy nowe *Volumina* za wzorem publikacji przedrozbiorowej obejmują także konstytucje litewskie.

Każdą jednostkę poprzedza króciutki wstęp; tylko w dwu wypadkach osiągnął on 3 strońce petitu. Począwszy od sejmu z 1501 r. określono charakter zjazdu: walny (było ich 21), elekcyjny (2), koronacyjny (3). Przy każdym podano również miejsce zebrania (Piotrków – 19, Kraków – 8, Nowe Miasto Korczyn – 2, Lublin – 2, po jednym razie: Radom, Toruń, Poznań, Bydgoszcz). Całość wyposażono w wykaz skrótów oraz w indeksy osób, nazw miejscowych i rzeczy; czego brakowało publikacji Konarskiego², a co dało się dotkliwie odczuwać. Dzieło opublikowane zostało – stwierdza Wydawca – niemal w 500-lecie polskiego parlamentaryzmu. Edycja jest „nowoczesna, ale i nie przeciążona zbyt szczegółowym aparatem naukowym” (7, 39).

¹ W sumie jest on dość ubogi (31), przeciętnie wypada niecałe 18 stron na sejm! Czy ta przeciętna posiada jakąś wartość?

² Indeks rzeczy znalazł się już w wydawnictwie Akademii, a trzy indeksy, osób, miejscowości i rzeczy w publikacji PTPN.

W przygotowaniu tomy dalsze. Kontynuacji nie oczekujemy rychło, zważywszy na to, że opracowanie i wydrukowanie omawianego woluminu zajęło tak zasłużonej Pracowni Wydawnictw Źródłowych przy Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego UJ lat 17 (podjęcie prac nad *Volumina constitutionum* w 1980 r., 25)*.

JÓZEF MATUSZEWSKI (Łódź)

Eric H. Pool, *Een kwestie van titels, causa van bezit, verjaring en eigendom naar klassiek Romeins recht* [Causa posiadania, nabycia własności przez zasiedzenie według klasycznego prawa rzymskiego], Amsterdam 1995, s. XX+168.

Badania nad prawem rzymskim na terenie Holandii mają długą i dobrą tradycję. Warto przypomnieć, że w 17 i 18 w. szkoła holenderska osiągnęła dominującą pozycję w romanistyce europejskiej¹. Także współcześnie badania romanistów holenderskich zajmują znaczące miejsce w nauce światowej.

Jednym z owoców tych studiów jest prezentowana monografia. We wprowadzeniu E. H. Pool informuje, że inspirację dla podjęcia badań, których efektem jest monografia, stanowiło zawarte we fragmencie z 53 księgi komentarza do edyktu Paulusa (D. 41, 2, 3, 4) rozróżnienie *causae* posiadania i *causae* prowadzącej do nabycia własności przez zasiedzenie oraz powiązane z tym rozróżnieniem stwierdzenie rzymskiego jurysty, iż posiadanie może opierać się na różnorodnych podstawach, zaś własność tylko na jednej. Wskazane rozróżnienie E. H. Pool kwalifikuje jako odnoszące się do pojęcia *iusta causa possessionis* oraz utrwalonego w romanistyce, choć nieźródłowego określenia *iusta causa usucapionis*.

Centralnym punktem pracy jest ustalenie jaki był stosunek pomiędzy przywołanymi pojęciami *iusta causa possessionis* i *iusta causa usucapionis*.

Rozważania stanowiące poszukiwanie odpowiedzi na to pytanie podzielone zostały na trzy rozdziały oraz niezależnie od podziału na rozdziały, na 36 numerowanych sekcji. Oznaczone tylko numerami sekcje są fragmentami tekstu, poświęconymi merytorycznie wyodrębnionym zagadnieniom szczegółowym.

Punktem wyjścia badań E. H. Poola jest ustalenie czy dostrzeżony problem występował rzeczywiście w prawie rzymskim okresu klasycznego. Eric H. Pool daleki od radykalnych podejrzeń interpolacyjnych nie pomija jednak faktu, iż kompilatorzy justyniańscy mogli dokonać przeróbek tekstów klasycznych. Wyjaśnieniu autentyczności podstawy źródłowej służą rozważania zawarte w rozdziale pierwszym pracy zatytułowanym *Bezit krachtens dubbele causa in D. 41, 2, 3, 4 geconfronteerd met andere teksten van Paulus en Ulpianus* [Posiadanie na mocy podwójnej *causae* w D. 41, 2, 3, 4 skonfrontowane z innymi tekstami Paulusa i Ulpiana] (s. 1–19). Polegają one jak wskazuje tytuł rozdziału na skonfrontowaniu kwalifikacji podwójnej *causae* posiadania, zawartej w inspirującym monogra-

* Od redakcji: Ogłaszając drukiem omówienie pióra profesora Józefa Matuszewskiego redakcja informuje o swym zamiarze publikowania na łamach pisma również dalszych głosów w dyskusji nad I tomem (cz. I) *Volumina Constitutionum*, przygotowanym do druku przez Stanisława Grodzkiego, Irenę Dwornicką i Wacława Uruszczaka oraz opatrzonym przedmową Stanisława Płazy i wstępem Stanisława Grodzkiego. Uważamy, że ukazanie się pierwszego wolumenu wydawnictwa jest wydarzeniem naukowym, które może stworzyć okazję do szerszej wymiany poglądów nad stanem i perspektywami wydawnictw źródłowych, dotyczących historii polskiego parlamentaryzmu.

¹ Por. P. Koschaker, *Europa und das römische Recht*, Berlin 1947, s. 247.